

Nieuwsbrief 29 Najaar 2018

De sterrenwereld en de mens
De mens als tempel voor de kosmos

Stichting Rudolf Steiner Vertalingen

Stichting Rudolf Steiner Vertalingen
Nieuwsbrief nr. 29 najaar 2018

Secretaris

Mayke Marechal-de Witt Hamer
Boswachtersveld 203
7227 JS Apeldoorn
secretaris@steinervertalingen.nl

Penningmeester

Floris Lambrechtsen
Kadoelenweg 220
1035 NN Amsterdam
penningmeester@steinervertalingen.nl
www.steinervertalingen.nl

ING NL88 INGB 0000 6983 88
Triodos Bank NL80 TRIO 0212 1852 25
KvK Utrecht 41183837

Bestuur

Jana Loose, voorzitter
Mayke Marechal-de Witt Hamer,
secretaris
Floris Lambrechtsen, penningmeester
Jeannette Boertien

Redactie

Roel Munniks, voorzitter
Frans van Bussel
Michel Gastkemper

Uitgever

Uitgeverij Christofoor
Femke de Wolff, contactpersoon

Redactie Nieuwsbrief

Jana Loose

Vormgeving

Jaap Verheij

Afbeelding omslag:

Ontwerp van Irene van der Laag voor
de uitgave *De sterrenwereld en de mens*
Foto omslag: Willem van der Vlies,
FOTOSTUDIO 155

De kosmische dimensie van het mens-zijn

De vraag wat een mens tot mens maakt, wordt in deze tijd van voortschrijdende technologie dramatischer en dringender dan ooit. Een nieuwe ideologie, het transhumanisme, is sluipenderwijs achter de schermen van het wereldtoneel ontwikkeld, met als doel de mens te ‘verbeteren’ door middel van kunstmatige intelligentie (ICT), gentechniek en nanotechnologie die de bestaande biologie in kaart brengen en willen nabouwen (robotisering). De mens wordt hierbij gezien als een alleen met de aarde samenvallend wezen. Wat blijft er over van de sociale kant van de mens en van de kosmische dimensie van het menselijke bestaan?

Dit zijn existentiële vragen die alleen diepgaand en alomvattend kunnen worden beantwoord als je de wezenlijke samenhang tussen de mens en de geestelijke of kosmische wereld erin kunt betrekken. Het is juist die samenhang die Rudolf Steiner uitvoerig beschrijft in de zojuist in onze reeks Werken en Voordrachten verschenen vertaling van diverse voordrachten in *De sterrenwereld en de mens*. Het boek valt eigenlijk in twee delen uiteen. Het eerste deel gaat over het zogeheten lemniscatische wereldbeeld, waarin de zon niet om de aarde draait (geocentrisch) en evenmin de aarde om de zon (heliocentrisch), maar waarin aarde en zon in een lemniscatische baan achter elkaar aan lopen.

Steiner beschrijft dat deze beweging van aarde én zon verband houdt met lemniscatische processen in de mens. Het tweede deel van het boek beschrijft de innerlijke kwaliteit van de planeten en de dierenriem in samenhang met de mens. Daarin gaat het onder andere over de relatie tussen de dierenriem en de gestalte van de mens en tussen de zeven belangrijkste metalen en de planeten.

Ook wordt de verborgen werkzaamheid van zons- en maansverduisteringen besproken.

Ons zeer gewaardeerde nieuwe bestuurslid Jeannette Boertien stelt zichzelf voor in deze Nieuwsbrief, en daarnaast schrijft zij over het astronomische werk van Elisabeth Vreede en haar aandacht voor de schoonheid van de kosmos in de opbouw van de planeten- en sterrenwereld. De invloed van deze sterrenwereld op het leven op aarde beschouwt Vreede als de kern van onze ontwikkelingsweg als mens.

Verder bevat deze Nieuwsbrief onder meer een terugblik van Edward de Boer over het schrijven van zijn nawoord bij *Over de drempel*, en besteden we aandacht aan de verschijning van *De kringloop van het jaar* in een nieuwe editie in onze boekenreeks.

Dit alles zou niet tot stand gekomen zijn zonder de steun van onze begunstigers, en daarvoor willen wij hen wederom en zeer van harte danken.

Met hartelijke groet, namens bestuur en redactie, Jana Loose

Ons nieuwe bestuurslid stelt zich voor

Archeologie is mijn vak, en de zuidelijke Levant mijn werkterrein. Dit gebied is geologisch gezien een bijzonder breukvlak tussen oost en west. Ik ben geboeid door periodes van verandering, het breukvlak in de tijd.

Ik groeide op in Jeruzalem, in een omgeving met aandacht en groot respect voor christelijke, joodse en islamitische mystiek. Vanuit mijn verbondenheid met deze streek, het esoterisch christendom en de antroposofie werk ik als archeoloog in dit gebied.

Het eerste wat ik van Rudolf Steiner las was *De filosofie van de vrijheid*, ik was 19, geboeid door filosofie en deed de bibliotheekopleiding. Tijdens het lezen van dit boek ging een nieuwe wereld voor mij open. In het werk van Rudolf Steiner staat de Christusimpuls centraal, dat was voor mij een grote verrassing.

Na de bibliotheek-academie studeerde ik semitische talen en archeologie en werkte als bibliothecaris in de Bibliotheca Rosenthaliana in Amsterdam.

Ik trouwde met Jan Noorda en wij kregen vier kinderen. Wij waren intensief betrokken bij het oprichten van een nieuwe vrijeschool. Ik deed de boekentafel, voltooide de boekhandelsopleiding en startte samen met twee andere vrouwen een kinderboekhandel.

Boeken bleken een centraal thema in mijn leven.

Toen ik weduwe werd, besloot ik terug te gaan naar de collegebanken en de academische wereld. Ik genoot van mijn opgroeiende kinderen, rondde mijn studie archeologie af, promoveerde... maar die boeken, die bleven maar roepen...

In 2007 werd ik bibliothecaris van de Antroposofische Vereniging, met veel plezier heb ik daar zeven jaar gewerkt.

Na mijn pensionering van de bibliotheek in 2017 miste ik de boekenwereld, de lezers en de gesprekken over antroposofie. Toen werd ik gevraagd om mee te werken aan de Steiner Vertalingen. Een prachtig moment om mijn kennis en ervaring in het boekenvak in te zetten voor de Nederlandse vertalingen van het werk van Rudolf Steiner. Ik verheug me op onze samenwerking.

Jeannette Boertien

De mens als tempel voor de kosmos

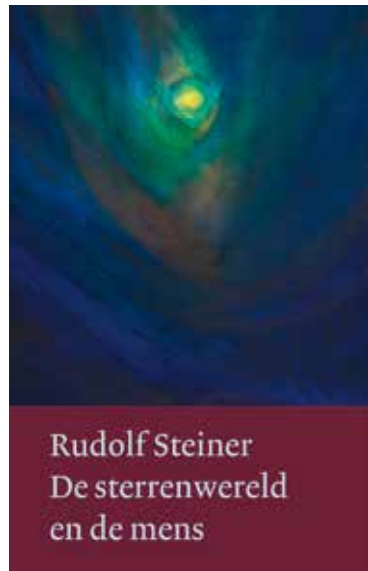
Over De sterrenwereld en de mens

In deze nieuwe vertaling in de reeks Werken en voordrachten beschrijft Rudolf Steiner de wonderbaarlijke werking van sterren en planeten, van de hele kosmos, op de bouw en de gestalte van het menselijk lichaam. Hoe kunnen we deze grootsheid bevatten? Michiel Rietveld verdiept zich hierin in zijn nawoord bij dit boek, waarvan hier enkele passages worden weergegeven.

De grote bijdragen van Descartes, Copernicus, Kepler en Newton aan de stroomversnelling die met de Nieuwe Tijd begon zijn niet te onderschatten. Het zijn stuk voor stuk iconen van vooruitgang, ze brachten ons in een volgende en noodzakelijke bewust-zijnstoestand. Hun grote bijdragen markeerden het begin van een bewust-zijn waarin het geloof in een vanzelfsprekende geest-werking achter mens en natuur werd overwonnen. Eindelijk namen we in kennende zin afstand van het onzichtbare.

Met onze eigen geest – althans ons eigen denken – konden we op weg gaan om de wereld te leren kennen zonder onbewuste ballast uit het verleden. Als een net uit het ei gekropen gansje hebben we het eerste dat we zagen tot ‘moeder’ bestempeld. Dat wat wij met onze zintuigen konden waarnemen: dat was het helemaal. Het leidde ons tot nu toe in een bijna alomvattende ontkenning van de geestkracht die in de materie werkzaam is.

In de vroege Middeleeuwen, dus

ruim voor Newton, was het begrip ‘lichtkracht’ net zoveel waard als ‘zwaartekracht’. Met het geleidelijk verslingerd raken aan de zintuiglijk waarneembare wereld kreeg het begrip ‘zwaartekracht’ de overhand. Een kracht die terneerdrukt.

Alle schepselen die doordrongen zijn van 'lichtkracht' hebben een creatief vermogen om met de zwaarte-kracht om te gaan. 'Lichtkracht', 'ether-kracht' of 'levenskracht' is essentieel voor alles wat leeft. Deze de zwaarte-kracht tegenwerkende zuigkracht, die werkt vanuit het heelal, is gecentreerd in de zon. Levenskracht behoedt al het leven voor uit elkaar vallen.

Ziekteprocessen bij plant, dier en mens zijn dan ook fenomenen van een 'dunnere' of verzwakkende levens-kracht. Met het sterven laat het levens-krachtenlichaam het fysieke lichaam los en begint direct de fysieke afbraak.

Waar komen al die machtige vormen in de plantenwereld vandaan? Waarom wordt een paardenbloempluisje weer een paardenbloem en geen duizendblad? Hoe kunnen stenenzoekers, afgezien van hun geologische kennis, tamelijk precies weten waar een amethyst-holte is? Zij horen dat aan de klank van de geklopte steen. Feitelijk is het een wonder dat we ons als boer niet nerveus en gespannen hoeven af te vragen wat er na het insemineren, na het bevruchten, zal worden geboren en wanneer. Na negen maanden komt er een koe- of stierkalf uit. In stallen hangen overzichtslijsten waarop precies staat wanneer Bella-3 een kalf krijgt.

We kunnen ons afvragen waar de vorm, de structuur vandaan komt. Komt die uit de aardse stof: een eitje en een zaadje komen samen, dan wel stuifmeel daalt neer op een stamper, en niemand heeft dat geregeld (we noemen dat graag 'evolutie'). Maar als het niet zo zit, hoe dan? Kunnen we de oorsprong van vorm en structuur buiten de aarde vinden, in de sterren- of planetenhemel? Als we nog verder gaan dan de veranderende planeten-

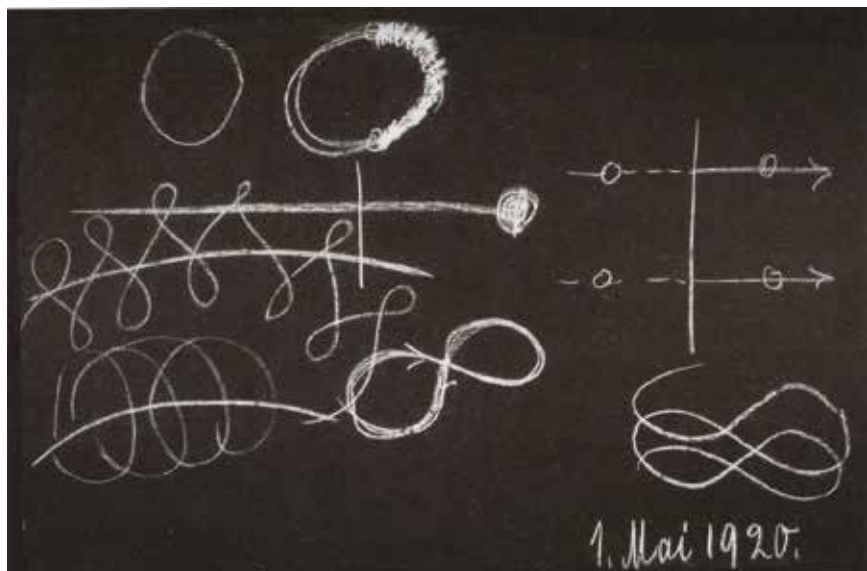
sferen, komen we bij de sterrenhemel uit. Het indrukwekkende hemelgewelf zorgt voor de vormgeving van al het leven op aarde. Gelukkig staan tussen dat hemelgewelf en de aarde de verbindende en verhoudingen scheppende krachten van de planeten.

In deze uitgave wordt heel indringend uitgelegd hoe het menselijk lichaam en al wat vorm heeft, zijn oorsprong heeft in de krachten die uit de dierenriem komen. Hier zou een kleine oefening voor de lezer een hulp zijn: teken op een papier een sterrenbeeld dat je kent. Daarna teken je uit je hoofd twee sterrenbeelden van de dierenriem, zoals ze aan de hemel te zien zijn. Voor velen zal dit een frustrerende ervaring zijn, tussen 'ik doe maar wat' en 'geen idee'. Je draagt dus geen beeld van de sterrenhemel in je, terwijl je toch daaruit gevormd bent.

Wanneer een beekje in een rivier stroomt, krijg je doorgaans aan de randen een werveling te zien. Ook luchtlagen die over elkaar heen schuiven, doen daarboven wervelingen ontstaan. Bij een zekere vochtigheid van een van de lagen ontstaan dan vaak 'schapenwolkjes'.

Vanuit de aarde komen de krachten en stoffen van de aarde; uit de kosmos, van de zon, komen de krachten van het universum. Het is een oefening om te leren zien dat de afzonderlijke plantenblaadjes in hun vorm een werveling zijn van een aardse stroom en een kosmische stroom die elkaar doordringen. Zo hebben we in de fenomenologie het wezen, de essentie van de plant beter leren begrijpen.

Als je dit geleerd hebt, is het begrijpelijk hoe, toen geneeskunde nog echt geneeskunst was, zogenaamde

'kruidenmensen' iemand konden waarnemen. Zij zagen hoe verschillende wezensdelen bij iemand uit elkaar lagen of te dicht op elkaar zaten, en zochten vervolgens naar een plant die dat verstoorde verband door de specifieke verhouding tussen het aardse en kosmische kon herstellen.

Wat de verschillende planeten voor werking hadden, was vroeger inwijdingswetenschap. Nu is het te vinden in de geesteswetenschap die Steiner heeft verwoord. In een kleine stap verder kun je zeggen dat het de kosmische stroom, de idee van de plant is die vanuit wereldgedachten naar de aarde stroomt. Datgene wat vanuit de aarde omhoog stroomt, wordt door aarde-wil gedragen. Zo ontstaan bewondering en begrip voor de geneesplant. Iedere arts die zich intensief met de proceskant van een geneesplant heeft bezighouden en deze heeft leren zien, weet hiervan.

Steiner geeft aan dat de astronomie een wetenschapsveld is dat het imagatieve bewustzijn sterk nadert. Als dat bewustzijn daadwerkelijk de astronomie gaat doortrekken, dan zal dat nog enorme veranderingen geven. Pas dan zal heel duidelijk worden dat hetgeen in ons lichaam onbewust of halfbewust verloopt – zoals het menselijk circulatiesysteem, bloed- en lymfestroming, maar ook de ademhaling en de darmperistaltiek – juist door het imagatieve bewustzijn kan worden waargenomen en onderzocht. Vanuit dat bewustzijn blijkt dat deze processen door de omgeving worden verzorgd en gestuurd.

Het menselijk lichaam als microkosmos is zelf een soort tempel waarin de planeetwezens werkzaam kunnen zijn. Tot eerbied voor die grootsheid roept dit boek op.

Michiel Rietveld

Astronomische brieven van Elisabeth Vreede

In de werkgroep *Impuls Elisabeth Vreede* zijn wij aan het werk gegaan met materiaal uit het archief van Elisabeth Vreede. De eerste vrucht van deze impuls is de Nederlandse vertaling door Willem Hendriks van de astronomische brieven van Elisabeth Vreede. De vertaling van dit boek zal in 2019 verschijnen bij Uitgeverij Nachtwind onder de titel *Antroposofie en astronomie, astronomische brieven 1927-1930*.

De astronomische brieven (*Rundschriften*) werden geschreven tussen september 1927 en augustus 1930 en aan abonnees toegezonden. Elke maand kwam daarin een ander astronomisch onderwerp ter sprake, dat aansloot bij de kringloop van het jaar. Elisabeth Vreede had astronomie en wiskunde gestudeerd en zij behandelt in deze artikelen onderwerpen uit de astronomie op zo'n manier dat zij een verbinding legt tussen het voor ons zichtbare spel aan de hemel en de wezenlijke achtergrond van deze verschijnselen.

Als naaste medewerkster van Rudolf Steiner was zij zeer vertrouwd met zijn manier van denken en werken. Bij het lezen van de brieven valt op hoe helder en eigenzinnig zij dacht en formuleerde en hoe zij dat wat ze van Steiner hoorde, opnam en zelfstandig verder uitwerkte en toepaste. Het werk van Rudolf Steiner klonk in haar na en kreeg een eigen klankkleur die zij vrij en soms zelfs met humor verwoordt.

Zij geeft ons een nuchtere kijk op de astronomische wetenschap van haar tijd, en daarnaast verwoordt zij met

grote kennis de mysteriën van de oudheid en beschrijft zij haar diepe verbondenheid met het wezen Antroposofia. Uit de astronomische brieven blijkt haar diepe kennis van het esoterische christendom en haar verbondenheid met Steiners christologische werk.

Vreede beschrijft geen zintuiglijk waarneembaar ruimtelijk heelal maar een 'werldal' dat bruist van leven, een wereld die naar ons toekomt als wij ons daarvoor openstellen. Dat leven kunnen wij gaan herkennen als onze voortdurende krachtbron en oorsprong: ons thuis tijdens onze slaap en tussen dood en volgende geboorte. Bij het lezen van dit boek wordt van ons eerder een begrijpen met het hart gevraagd dan met het intellect. Ook als de exacte beschrijving van de hemelmechanica te ingewikkeld lijkt, dan is het nog steeds mogelijk de schoonheid van de kosmos te ervaren in de opbouw van de planeten- en sterrenwereld en in haar invloed op het leven op aarde. Vreede laat ons ervaren dat dit alles niet toevallig tot stand is gekomen, maar dat het een levend geheel is, de kern van onze ontwikkelingsweg als mens.

In haar astronomische brieven schenkt zij ons eigenlijk een kosmische christologie. De kosmos als beeld van Christus, dat is wat zij ons ten diepste laat zien.

Dat Vreedes astronomische werk een aanzet is voor de toekomst wordt zichtbaar in het werk van haar leerling Willy Sucher. Hij heeft haar astronomische impuls opgenomen en is daarmee verder gegaan. Elisabeth Vreede heeft hem gestimuleerd om naar Engeland te gaan zodat hij veilig zou zijn voor de nazi's, en omdat er volgens haar juist daar een rijke voedingsbodem was voor het astronomische werk. In Engeland en later in de VS heeft Sucher haar ideeën verder uitgewerkt en zo ontstond er

in de Angelsaksische wereld een nieuwe vorm van antroposofische sterrenkunde – *astrosophy* – die nog steeds in ontwikkeling is.

Als Nederlandse in Midden-Europa was Elisabeth Vreede de schakel tussen oost en west. Toen zij niet meer deel kon nemen aan het antroposofische leven in Dornach richtte zij zich, nog meer dan daarvoor al het geval was, op de Nederlandse en Engelse antroposofische beweging. Door haar Nederlandse achtergrond en haar goede beheersing van het Engels, Frans en Duits vormde zij een schakel tussen de

antroposofische bewegingen in Midden- en West-Europa.

Haar werk is een opmaat naar een nieuwe kosmologie voor de toekomst, een *astrosophie*, een kosmologie vanuit de antroposofie.

*Werkgroep Impuls Elisabeth Vreede
Jeannette Boertien, Willem Hendriks,
Angélique Petersen*

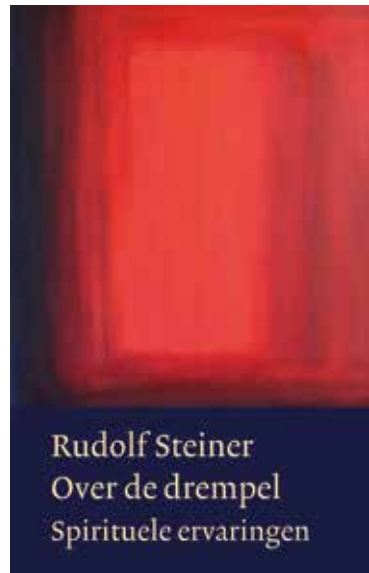
Ontstaan van het nawoord

Over de drempel. Spirituele ervaringen

Toen de redactie van de reeks Werken en voordrachten mij vroeg om een nawoord te schrijven voor de uitgave *Over de drempel. Spirituele ervaringen* zei ik vrijwel meteen 'ja'. Ik kende de voordrachtenreeks al sinds mijn studietijd en ik was vertrouwd met de inhoud ervan. Ook voelde ik mij in het bijzonder verbonden met het vierde mysteriedrama (*Het ontwaken der zielen*).

Al direct bij het doornemen van de voordrachten viel mij de losse stijl op die Steiner hanteert bij het bespreken van de verschillende onderwerpen. In een uitgebreide bedankronde aan het begin van de serie besef je hoeveel mensen hebben meegewerkt aan de productie. Je ziet de mensen als het ware in de zaal zitten en Steiner gaat de betrokken medewerkers een voor een af. Zo krijgt de bekende Franse theosoof Edouard Schuré bijzondere aandacht van Steiner. Dat deed mij beseffen hoe belangrijk Schuré was voor het tot stand komen van Steiners mysteriedrama's. Door zijn literaire werk in de jaren ervoor (hij schreef meerdere drama's, waaronder *De kinderen van Lucifer* en het *Heilige drama van Eleusis*) was er een platform binnen de Theosofische Vereniging waar Steiner verder op kon bouwen.

Een fabriek als inwijdingsplaats
Ik vind het ook een fascinerend idee dat een occultist, een spiritueel leraar, überhaupt de vorm van theater gebruikt om geestelijke thema's op een persoonlijke, concrete manier zichtbaar te maken. Wat als in deze

tijd een bekende managementdenker als bijvoorbeeld Otto Scharmer een speelfilm zou maken over Theorie U? Juist het concretiseren van het meer abstracte geestelijke inspireert en zet aan tot eigen reflectie.

De scholingsweg kan soms een eenzame weg zijn, maar toch zijn

de mysteriedrama's ook bemoedigend. De hoofdpersonen gaan immers hun eigen pad, met valkuilen, onzekerheden, afgronden maar ook met innerlijke overwinningen. Juist daarom is voor mij als organisatieadviseur en coach Steiners vierde drama extra interessant. Het speelt zich af rond het managementteam van een fabriek waarmee het commercieel niet goed gaat. In het drama worden de spirituele achtergronden hiervan uitgewerkt en belicht. Dat opent een esoterisch perspectief op de dagelijkse gang van zaken in het management van de organisatie. De eigenaar van het bedrijf heeft een ideaal dat hij wil realiseren, de bedrijfsleider heeft bedenkingen. Hoe wordt nu het team hieromheen samengesteld? Wat houdt een effectieve samenwerking tegen?

Ik vind het een gouden greep van Rudolf Steiner om het beeld van de zonnetempel (waarmee het derde mysteriedrama eindigt) te laten overgaan in de scène van een fabriek (waarmee het vierde drama begint).

Inhoudelijke reflectie

Voor mij zijn de mysteriedrama's een inspirerende bron, net als andere esoterische teksten zoals de weekspreuken in de *Antroposofische weekspreuken*. Soms zijn er enkele zinnen waarop je lang innerlijk kunt 'broeden' en die je kunt gebruiken voor meditatieve reflectie. Deze voordrachtenreeks heeft eenzelfde opbouw als *De drempel naar de geestelijke wereld*, waarin Steiner op aforistische wijze verschillende thema's uitdiept, zoals de betekenis van het denken, de wereld van de levenskrachten, de tegenmachten en het hogere ik van de mens.

De voordrachtenreeks *Over de drempel* heeft eenzelfde stijl. Dat maakte het schrijven van het nawoord ook tot een uitdagende klus. Waar Steiner in sommige andere voordrachtenreeksen heel systematisch de onderwerpen bespreekt, was er in deze voordrachten minder makkelijk een lijn te ontdekken. Op een vrije, bijna speelse manier bespreekt Steiner in de eerste voordrachten een aantal tekstfragmenten. Hij maakt een eigen keuze uit de drama's en doet ook dit inhoudelijk en onorthodox. In de bespreking kiest hij bijvoorbeeld eerst voor de scènes waarin uiterlijk gezien weinig gebeurt, zoals de taferelen uit het midden van het drama. Innerlijk zijn daar de spirituele ervaringen van de hoofdrolspelers – zoals in het negende taferel die van Maria – des te intenser. Dit zette mij ertoe aan om zelf nog verder te reflecteren op de korte tekstfragmenten van Steiner. Het inspireerde mij ook om zelf nog meer op ontdekkingsstocht te gaan in de vorm van *close reading* van het mysteriedrama.

Een van mijn favoriete onderwerpen is Steiners beschrijving van wat meditatie is. Hij beschrijft mediteren als een tussentoestand, midden tussen innerlijk waarnemen en denken. Het mediteren is een soort innerlijk ademen, het heen en weer bewegen tussen het waarnemen van een idee of gedachte en het denken ervan. Het ervaren van een geestelijk gegeven wordt hiermee tot een objectieve realiteit, zoals je ook op een objectieve wijze kunt reflecteren op bijvoorbeeld de waarneming van een boom en wat je er (innerlijk) over weet.

Een andere, heel specifieke en raadselachtige uitspraak waar Steiner meerdere keren op terugkomt luidt:

‘Er zal gebeuren wat gebeuren moet: wat bestemd is te gebeuren, maar ook noodzakelijk gebeuren moet.’ In de slotvoordracht spreekt hij het publiek – dat vrijwel helemaal bestaat uit leden van de antroposofische vereniging – op een indringende manier toe. Hij roept op tot het nemen van spirituele verantwoordelijkheid, om dragers te worden van de cultuur en daarin het goede te doen. ‘Er zal gebeuren wat gebeuren moet’, bedoelt hij naar mijn indruk ook niet fatalistisch, maar meer als een oproep om wakker te zijn voor dat wat je te doen hebt binnen het karma. Het zinnetje daagt uit tot een lotsbewustzijn, een modern karmabewustzijn, waarin je dat doet wat voor jou het goede is voor de samenleving en de wereld. Dit doe je bij uitstek samen, en het is daarmee ook een gezamenlijk ontwaken, een wakker worden aan elkaar.

Inspiratiebronnen

Ik heb het nawoord voor *Over de drempel* met veel plezier verzorgd. Het werken hieraan heeft mij ook op een nieuwe manier inzicht gegeven in de werkwijze en de stijl van Rudolf Steiner. Niet alleen is zijn inzet en werkcapaciteit voor en tijdens de opvoering indrukwekkend, maar ook is zijn toewijding en enthousiasme voor de mysteriedrama’s voelbaar tussen de regels van de voordrachten door. Het project van de mysteriedrama’s wilde hij laten slagen – met name als spirituele impuls waarmee de deelnemers en toehoorders zichzelf konden laten inspireren in het dagelijkse werk, en in het bouwen aan een moderne, spirituele en menselijke samenleving voor de toekomst.

Bij het schrijven van het nawoord heb ik met veel plezier gebruik gemaakt van andere, secundaire literatuur over de mysteriedrama’s.

- De publicaties van Michael Debus over de mysteriedrama’s (waaronder *Mondenkarma und Sonnenkarma*) vond ik erg goed. Debus doet in deze tot publicatie herschreven voordrachten enkele briljante vondsten en verdiept de spirituele betekenis van de lotssamenhang tussen de verschillende personages.
- Peter Selg schreef met *Esoterische Gemeinschaften in Rudolf Steiners Mysteriendramen* een inspirerend werk over de spirituele gemeenschap die in drie verschillende vormen door de mysteriedrama’s opduikt: de tempeliers, de Rozenkruisersbroederschap en de spirituele beweging rond Benedictus, waarmee het eerste drama begint.
- Tot slot gaf Wilfried Hammacher mij in *Die Uraufführung der Mysteriendramen von und durch Rudolf Steiner* een beeld en een overzicht van het ontstaan van de drama’s. Dit bijzondere en omvangrijke werk beschrijft de setting van de opvoeringen tot aan de locaties en de zalen toe. Hierdoor krijg je een tastbaar beeld van de tijd, en kun je met de vele foto’s de sfeer en de stemming proeven waarin deze unieke drama’s zijn ontstaan.

Edward de Boer

Een nieuwe editie van De kringloop van het jaar

De aarde ademt in de winter in en in de zomer uit. Bewust of onbewust heeft de mens aan de grote beweging van de jaargetijden deel. Zo doet de aarde zich kennen als een levend organisme, waarachter geestelijke wezens schuilgaan – niet alleen de verschillende natuurgeesten, maar ook aartsengelwezens. Ter introductie of om het geheugen weer op te frissen volgt hieronder een tekstgedeelte uit het persoonlijke en stimulerende nawoord van Jan Diek van Mansvelt.

De aartsengelen

Een hoofdthema van deze voordrachten kan ons ongebruikelijk lijken. Voor zover we al iets met jaarfeesten hebben, denken we daarbij niet meteen aan aartsengelen. Maar het zijn de vier aartsengelen Gabriël, Rafaël, Uriël en Michaël, die de vier grote jaarfeesten onder hun hoede hebben en ons aansporen de hierboven geschetste ontwikkeling die tot een vrije verbinding van de mens met de aarde leidt, voortdurend te gaan. Gezien vanuit de werking van de vier aartsengelen ziet het proces van inperking, bevrijding en vrijheid er als volgt uit:

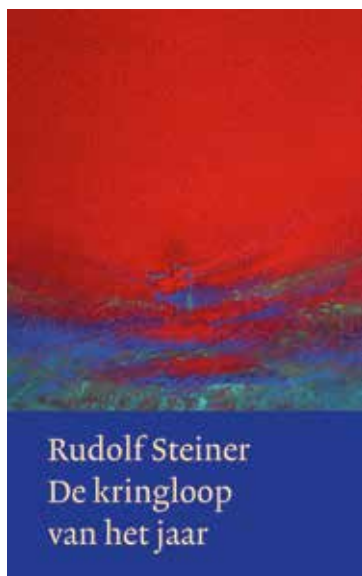
Gabriël: beperking, samenballing in het aardse bestaan (Kerstmis, geboorte)

Rafaël: verbinding met leef- en sterfprocessen op aarde (Pasen, dood en opstanding)

Uriël: vrijmaken van het oude in ons (Sint-Jan, inspiratie door de Heilige Geest)

Michaël: vrij zijn om het nieuwe te beginnen (Michaël, schepping vanuit intuïtie)

Deze vier fasen kun je zien als incarnatiestappen, of anders gezegd, als

manieren om iets op aarde tot stand te brengen, om jezelf hier beneden wezenlijk te aarden. In zijn *Kerngedachten van de antroposofie* – met als ondertitel ‘Wat Michaël wil’ – beschrijft Steiner al in het begin de vier werkelijkheidslagen: stoffelijke wereld, levende wereld, bezielde wereld en wezenlijke of

Reeks Werken en voordrachten

In de reeks Werken en voordrachten van de Rudolf Steiner Vertalingen verschijnen elke twee jaar drie boeken. In het onderstaande overzicht is de titel opgenomen die in 2019 zal gaan verschijnen, alsmede de voorgenomen uitgaven en de reeds verschenen delen.

UITGAVE 2019

Het leven vóór de geboorte *div. GA*

VOORGENOMEN UITGAVEN

Europa tussen Oost en West *div. GA*

Germaanse mythen en sagen *div. GA*

De Griekse godenwereld GA 129

Occulte geschiedenis GA 126

Oosterse en christelijke mysteriën GA 144 e.a.

Oriënt en occident GA 113

REEDS VERSCHENEN

Algemene menskunde als basis voor de pedagogie GA 293

Antroposofie. Een nieuwe benadering GA 234

Antroposofie voor jonge mensen GA 217

De antroposofische beweging I. Ontstaansgeschiedenis GA 257, *een keuze*, en GA 258

De antroposofische beweging II. Toekomstimpulsen GA 260 en GA 260a, *een keuze*

Antroposofische weekspreuken *uit GA 40*

Apocalypse en priesterschap GA 346

Het bewustzijn van de ingewijde GA 243

Het Bijbelse scheppingsverhaal GA 122

De bovenzinnelijke mens. Het leven na de dood GA 231

Brieven *div GA, een keuze*

De christelijke inwijding en de mysteriën van de oudheid GA 8

Egyptische mythen en mysteriën GA 106

Het esoterische christendom GA 118 en GA 130, *een keuze*

Esoterische scholing GA 264-268, *een keuze*

Euritmietherapie GA 315

Het evangelie naar Johannes GA 103

Het evangelie naar Lucas GA 114

Het evangelie naar Marcus GA 139

Het evangelie naar Mattheüs GA 123

De filosofie van de vrijheid GA 4

Gedichten, spreuken, meditaties GA 40 e.a.

Geesteswetenschap en geneeskunde GA 312
 Genezend opvoeden. Over kinderen met een ontwikkelingsstoornis GA 317
 Gezondheid, ziekte, genezing *div.* GA
 Grondslagen voor een verruiming van de geneeskunde GA 27
 Inzicht in het mysterie van Golgotha GA 175
 Jaarfeesten *div.* GA
 Karma van het beroepsleven GA 172
 Karmaonderzoek 1 GA 240, *een keuze*, en GA 235
 Karmaonderzoek 2 GA 236, *een keuze*
 Karmaonderzoek 3 GA 236, GA 237 en GA 240, *een keuze*
 Karmaonderzoek 4 GA 237 en GA 240, *een keuze*
 Karmaonderzoek 5 GA 238
 Kerngedachten van de antroposofie GA 26
 De kernpunten van het sociale vraagstuk GA 23
 Kosmische hiërarchieën. De evolutie van aarde en mensheid GA 110
 De kringloop van het jaar GA 223 en GA 229, *een keuze*
 Kunst en cultuurvernieuwing GA 275
 Macrokosmos en microkosmos GA 119
 Meditatie GA 12, GA 16 en GA 17
 Menswaardige voeding *div.* GA
 Metamorfofen van de ziel GA 58/59
 Mijn levensweg GA 28
 Mysteriedrama's I. De poort van de inwijding en De beproeving van de ziel *uit* GA 14
 Mysteriedrama's II. De wachter aan de drempel en Het ontwaken der zielen *uit* GA 14
 Mysterieplaatsen en inwijdingswegen GA 232
 Opvoeding en onderwijs. Spirituele grondslagen GA 305, *een keuze*
 Opvoedkunst. Methodisch-didactische aanwijzingen GA 294
 Over de drempel. Spirituele ervaringen GA 147
 Sociale toekomst GA 332a
 Spiritualiteit en pathologie. Een cursus voor artsen en priesters GA 318
 De spirituele bronnen van de kunst GA 271
 De sterrenwereld en de mens *div.* GA
 De strijd om het mens-zin. Aspecten van het kwaad *div.* GA
 Theosofie GA 9
 Uit de schoot der goden. De werkelijkheid van de evolutie GA 132
 Voorbij de grenzen van de natuurwetenschap GA 322
 Vorm en beweging. Architectuur, beeldhouwkunst, euritmie *div.* GA
 Vruchtbare landbouw op biologisch-dynamische grondslag GA 327
 Waarheid en wetenschap en Filosofie en antroposofie GA 3 en GA 35, *een keuze*
 De weg tot inzicht in hogere werelden GA 10
 Wegen naar Christus GA 131
 De wereld van de gestorvenen GA 141 *e.a.*
 Wereldgeschiedenis in het licht van de antroposofie GA 233
 Werkingen van het karma GA 120 en GA 135
 De wetenschap van de geheimen der ziel GA 13
 Het wezen van de kleuren GA 291
 Zintuigen en levensprocessen *div.* GA

Begunstiger worden?

Met elkaar zorgen onze begunstigers ervoor dat het werk van Rudolf Steiner door ons kan worden vertaald en uitgegeven, waarmee het bereik en de betekenis van zijn werk in het Nederlandse taalgebied wordt vergroot.

Met een bedrag van minimaal € 65 per jaar steunen de begunstigers het werk van de stichting. Jongeren (tussen 18 en 25 jaar) doen dit door € 25 per jaar bij te dragen.

Gemiddeld verschijnen per twee jaar drie nieuwe uitgaven. Begunstigers die in één keer een bedrag willen schenken van ten minste € 3000, ontvangen de complete reeks van tot nu toe verschenen boeken. U kunt zich aanmelden als begunstiger door contact op te nemen met ons secretariaat via secretariaat@steinervertalingen.nl.

Bijdragen van begunstigers

In 2017 is het aantal begunstigers ongeveer gelijk gebleven. De geschonken bedragen zijn behoorlijk gegroeid, waardoor het totaal aan ontvangen bijdragen van begunstigers mooi is gestegen. Deze stijging was nodig om de balans tussen uitgaven en inkomsten te herstellen. Daarnaast hebben we ervoor gezorgd dat de uitgaven zijn gedaald. Financiële ondersteuning blijft echter noodzakelijk om heruitgaven en nieuwe uitgaven toegankelijk te houden. Wij herhalen daarom graag onze oproep aan begunstigers om vooral royaal bij te dragen en in hun kring het begunstigerschap te promoten.

*Namens het bestuur,
Floris Lambrechtsen, penningmeester*

Ja! Ik wil graag bijdragen aan het tot stand brengen van de editie Rudolf Steiner / Werken en voordrachten.
Hieronder geef ik mijn keuze aan.

- Ik geef mij op als begunstiger en ben bereid tot een gift van € 65 per jaar. Ik ontvang de delen van het lopende jaar.
- Ik geef mij op als jonge begunstiger en ben bereid tot een gift van € 25 per jaar. Mijn geboortejaar is
- Ik geef mij op als decenniumbegunstiger. Ik maak een bedrag van € 3000,- over en ontvang de tot dusver verschenen delen gratis, plus de nieuw te verschijnen delen t/m 2018.
- Ik overweeg u te steunen met een periodieke uitkering of een legaat. Neemt u contact met mij op.

Bijdragen kunnen worden overgemaakt op de rekening bij de ING bank, nr. NL88 INGB 0000698 388
of de rekening bij de Triodos Bank nr. NL80 TRIO 0212 1852 25 t.n.v. Stichting Rudolf Steiner Vertalingen te Zeist.

Naam _____ m/v

Adres _____ E-mailadres _____

Postcode _____ Plaats _____ Telefoon _____

Deze bon graag in een voldoende gefrankeerde envelop toezenden aan:

Voldoende
frankeren
s.v.p.

Stichting Rudolf Steiner Vertalingen
Boswachtersveld 203
7227 JS Apeldoorn